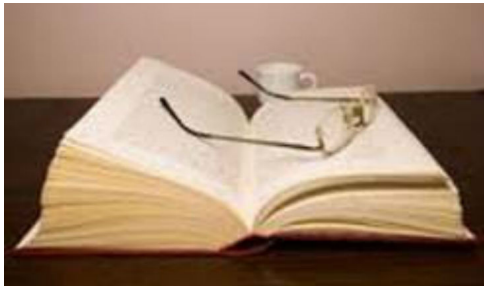

Γιάννης Χλιουνάκης

Ένα ακόμη κομμουνιστικό κόμμα; Με ποιες προϋποθέσεις;

Σε λίγες μέρες το ημερολόγιο θα γράφει “2017”. Η εκατονταετία του Οκτώβρη, της μεγαλύτερης εφόδου στου Ουρανό που τόλμησαν ποτέ οι καταπιεσμένοι, έχει μια αυτονόητη σημασία για κάθε αγωνιστή της ριζοσπαστικής Αριστεράς, όποια κι αν είναι η σημερινή του τοποθέτηση.

Σε μια ζοφερή συγκυρία, σε ένα δρόμο μεγάλης αντοχής, αναζητούμε ξανά τη συγκίνηση και την έμπνευση αλλά και την αφορμή για στοχασμό. Όλοι έχουμε πολλά να θυμηθούμε, να μάθουμε, να σκεφτούμε. Σε μια τεράστια “περιοχή” που καλύπτει από την κραυγή: *“διαθέτουμε τη δύναμη που μπορεί να νικήσει τα πάντα”*, του Βλαντίμιρ Ίλιτς στο Σοβιέτ της Πετρούπολης εκείνη την 7η Νοέμβρη του 1917, μέχρι τον ψίθυρο: *“κάλλιο λιγότερα και καλύτερα”* του ίδιου ανθρώπου από το κρεβάτι του θανάτου το Μάρτη του 1923, όταν ανήμπορος έβλεπε το σκοπό της ζωής του, το έργο της ζωής του να χάνεται γλυστρώντας μέσα από τα χέρια του και ζητούσε, με το ίδιο ασίγηστο πάθος και την αδάμαστη θέληση, μια ακόμη μάχη.

Ας προσγειωθούμε, για την ώρα, στην πεζή πραγματικότητά μας. Φαίνεται ότι, μέσα σ’ αυτή την εμβληματική χρονιά, οι σύντροφοι του NAP και της ν.ΚΑ θα προχωρήσουν στη συγκρότηση ενός νέου κομμουνιστικού πολιτικού φορέα. Δε θα επιχειρηματολογήσω βέβαια ενάντια στην επιλογή αυτή, όποια κι αν είναι η διαφωνία μου. Δεν έχω ούτε τη δύναμη ούτε τη διάθεση. Θα ευχηθώ από καρδιάς, ο νέος φορέας να αποδειχθεί γόνιμη μήτρα για τη δράση και τη σκέψη όσο γίνεται περισσότερων νέων αγωνιστών που μέσα από το δρόμο αυτό θα προχωρήσουν παραπέρα. Είναι, νομίζω, η μόνη επιτρεπτή στάση, στην κρισιμότερη μετά το ’89 στιγμή. Σπεύδω λοιπόν, αυτόκλητος, να καταθέσω τη δική μου συνεισφορά. Θα την αξιολογήσουν εκείνοι που θα αναλάβουν το βάρος αυτού του εγχειρήματος.

Στην αφετηρία της προσπάθειας για τη συγκρότηση ενός ακόμη *κομμουνιστικού κόμματος*,

ένα αιώνα, ένα τέτοιο αιώνα μετά, πρέπει βέβαια να βρίσκεται η επίγνωση. Γιατί, ακόμη κι αν έχουμε να κάνουμε με μια αλλαγή ονόματος και μόνο, εδώ πρόκειται για ονόματα με τεράστιο βάρος, που δε μπορούμε να αλλάζουμε σα πουκάμισα.

Κομμουνισμός: Το απόσταγμα του πάθους για Ελευθερία και Δικαιοσύνη και Αξιοβίωτη Ζωή

Η συγκεκριμένη Ουτοπία της κυριαρχίας του κοινωνικού ανθρώπου πάνω στις συνθήκες της ύπαρξής του. Το μεγάλο παγκόσμιο πολιτικό κίνημα που σφράγισε ανεξίτηλα τον 20ο αιώνα, φτάνοντας σε ιλιγγιώδη ύψη και κατρακυλώντας σε αβυσσαλέα βάθη. Η Κολίμα και οι αμέτρητοι αθώοι που μαρτύρησαν εκεί. Ένα καθεστώς που εκατομμύρια άνθρωποι βίωσαν ως φτώχεια και σκλαβιά.

Μπορούμε να συνεχίσουμε, παραθέτοντας “πράγματα” που όλοι γνωρίζουν. Εκείνο όμως που έχει σημασία είναι ότι όλα αυτά τα τόσο διαφορετικά “πράγματα” που υποδηλώνονται από τη λέξη “Κομμουνισμός” είναι, σήμερα, αξεχώριστα δεμένα μεταξύ τους. Ίσως αύριο αυτό να μην ισχύει. Ίσως αύριο τα αποκρυσταλλώματα των κοινωνικών αγώνων, η Γνώση που θα προκύψει από αυτούς, το ήθος και το έθος των επαναστατών να επανακαθορίσουν τα νοήματα των λέξεων. Όμως σήμερα αυτό δεν είναι δυνατό.

Σε ένα, από πολλές απόψεις, αξιανάγνωστο άρθρο ([Σοσιαλδημοκρατία - Αριστερά - Κομμουνισμός: Για την επαν-όρθωση των Εννοιών](#), Παντιέρα 26/11) ο σύντροφος Πάνος Παπανικολάου θέτει το ζήτημα ως εξής: *“Να κρατήσουμε τις φλόγες και να πετάξουμε τις στάχτες”*. Η μεταφορά είναι πολύ εύστοχη. Όχι μόνο αποδίδει με ωραίο τρόπο τη σκέψη του Π.Π. αλλά και αναδεικνύει τη δυσκολία, το ανέφικτο σωστότερα, αυτής της επιδίωξης αν την αντιλαμβανόμαστε ως *αφετηριακό σημείο* στην πορεία του νέου κομμουνιστικού φορέα. Δε γίνεται να τινάξουμε από πάνω μας τις στάχτες στις οποίες αναφέρεται ο Π.Π. με μια κίνηση, με μια «νέα αρχή». Αυτό μπορεί να γίνει μόνο «εν κινήσει», στην πορεία...

Τι είναι και τι μπορεί να κάνει η εργατική τάξη; Ποιος θα μας το πεί;

Πολλά είναι τα προβλήματα που θέτει αναπόφευκτα οποιαδήποτε διακήρυξη κομμουνιστικής ταυτότητας. Θα προσπαθήσω να σκιαγραφήσω, έστω χοντροκομμένα και απλοϊκά, εκείνο που αντιλαμβανόμαι ως πρωταρχικό και θεμελιώδες.

Στο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* οι Μαρξ και Ένγκελς προσδιόρισαν με σαφήνεια την ουσία της κομμουνιστικής ταυτότητας:

οι κομμουνιστές διαφέρουν από τα άλλα εργατικά κόμματα μόνο κατά τούτο ...
ότι στις διάφορες βαθμίδες ανάπτυξης του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και
την αστική τάξη, εκπροσωπούν πάντα τα συμφέροντα του κινήματος στο σύνολό
του.

Μπορούμε, νομίζω, να ισχυριστούμε ότι οι κομμουνιστές έμειναν πιστοί στους δασκάλους
τους, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τον εαυτό
τους. Όμως, από τότε, το «υποκείμενο» του οποίου η ανάδειξη στο ιστορικό προσκήνιο ήταν
πάντα το βασικό μέλημά τους, η εργατική τάξη, δεν έπαψε να αλλάζει, να διευρύνεται και
κυρίως να διαφοροποιείται στο εσωτερικό της.

Επιταχυνόμενη διαρκώς η διαδικασία αυτή οδήγησε σήμερα σε μια κατάσταση στην οποία
στερεοτυπικές διατυπώσεις όπως: «η εργατική πολιτική», «η εργατική σκοπιά», «τα
εργατικά συμφέροντα», διατυπώσεις που γεμίζουν τα γραπτά μας και τη σκέψη μας, έχουν
χάσει, σε μεγάλο βαθμό, το αρχικά προφανές νόημά τους.

Η επίκληση των στρατηγικών στόχων, της επαναστατικής τομής, της συντριβής του
αστικού κράτους, της κοινωνικοποίησης των βασικών μέσων παραγωγής δεν αρκεί για την
αποσαφήνιση της κομμουνιστικής ταυτότητας. Όχι τόσο γιατί οι στόχοι αυτοί φαντάζουν
μακρινοί όσο κυρίως γιατί δε μπορούν σήμερα να στηρίξουν ένα απτό, ιδεατό έστω,
κοινωνικό υπόδειγμα. Το στρατηγικό έλλειμμα, για το οποίο τόσοσ λόγος γίνεται, δε
σχετίζεται με την αποσύνδεση της τακτικής από την στρατηγική –σε ό,τι αφορά τη
ριζοσπαστική Αριστερά υποφέρουμε από την υποκατάσταση της πρώτης από τη δεύτερη–
αλλά με την έκλειψη ακριβώς του κοινωνικού υποδείγματος.

Εμείς δεν έχουμε τη δυνατότητα που είχε ο Λένιν το 1917, γράφοντας το *Κράτος και
Επανάσταση*, να παραπέμπει στην Παρισινή Κομμούνα αναφωνώντας: «να πώς γίνεται». Τα
ελλείμματα αυτά όμως δεν καλύπτονται με διακηρύξεις και τα υποδείγματα δε θα θα
αναδυθούν παρά μόνο μέσα από τους κοινωνικούς αγώνες και την κοινωνική πρακτική.

Πρέπει λοιπόν, χωρίς τον «άνωθεν φωτισμό», να διερευνήσουμε ξανά το κοινωνικό πεδίο.
Στην αρχή αυτής της έρευνας, νομίζω, θα (επαν)ανακαλύψουμε ότι εκείνοι που πρώτοι
μίλησαν για κοινωνικές τάξεις, αναφέρονταν όχι σε κοινωνικές κατηγορίες αλλά σε
κοινωνικές δυνάμεις. Οι δυνάμεις αυτές δεν υπάρχουν βέβαια «στον αέρα», πέρα από
αντικειμενικούς – υλικούς καθορισμούς, εξίσου όμως δεν γίνεται να κατανοηθούν
ανεξάρτητα από την αυτοσυνειδησία τους, τις επιλογές και τις αποφάσεις τους.

Είναι βέβαια εύκολο να δηλώνει κάποιος κατηγορηματικά: «ο εργαζόμενος που δουλεύει στις νέες τεχνολογίες για πεντακόσια ευρώ είναι προλετάριος, ανεξάρτητα αν το συνειδητοποιεί ή όχι». Είναι σωστό, όπως κάθε ταυτολογία $A = A$. Επίσης, όπως κάθε ταυτολογία, μπορεί να μην είναι σε τίποτα χρήσιμη και δε χρειάζεται να σκεφτούμε πόσοι προλετάριοι «των πεντακοσίων ευρώ» -ή και πολύ λιγότερων- αποδείχθηκαν κοινωνικά στηρίγματα των πιο σκοτεινών καθεστώτων.

Έχει κάποια αξία η επανάληψη τέτοιων κοινοτοπιών; Νομίζω ναι. Δεν είναι βέβαια πολλοί σήμερα εκείνοι που εξακολουθούν να διακηρύσσουν την πίστη τους στην «ιστορική αποστολή» και στον αντικειμενικά δεδομένο επαναστατικό ρόλο της εργατικής τάξης. Αναμφισβήτητα όμως οι ακλόνητες βεβαιότητες πολλών χρόνων εξακολουθούν, συχνά υπόρρητα, να επηρεάζουν τη σκέψη πολλών αγωνιστών κι αυτό δεν αφορά μόνο τους παλιότερους απ' αυτούς.

Πολύ σημαντικότερο όμως είναι το γεγονός ότι σήμερα αντιμετωπίζουμε την ενδυνάμωση ενός νέου, ιδιόμορφου, αντιδραστικού κύματος που αντλεί τη δύναμή του από κατώτερα εργατικά λαϊκά στρώματα και περικλείει -δε θα ήταν φρόνιμο να φοβηθούμε να το δούμε- συγκρουσιακό, αντισυστημικό δυναμικό.

Είναι απόλυτα λανθασμένο και καταστροφικό να ερμηνεύουμε τη διαδικασία αυτή κυρίως στη βάση της προλεταριοποίησης μεσαίων στρωμάτων, να εθελotuφλούμε αρνούμενοι να δούμε το βαθύ αποτύπωμα της «σιδερένιας φτέρνας» του τειλορικού εργοστασίου πάνω στο κοινωνικό σώμα που στοιχίζεται πίσω από τον Τραμπ ή τη Λεπέν ή άλλους παρόμοιους.

Ακόμη όμως πιο βαθύ και πιο ανησυχητικό είναι το αποτύπωμα του μορφωτικού αποκλεισμού, παράλληλου με την απαξίωση της εργατικής δύναμης και της εργασιακής δεξιότητας μεγάλου τμήματος της παραδοσιακής εργατικής τάξης. Τώρα, αυτές οι διαδικασίες αφορούν αποκλειστικά τη Συνείδηση της τάξης ή αγγίζουν και τροποποιούν το ίδιο το κοινωνικό Είναι της; Ή μήπως τελικά το ίδιο το σχήμα Είναι - Συνείδησης, του κλασικού μαρξισμού, δε μπορεί να βοηθήσει την κατανόηση της σύγχρονης κοινωνικής δυναμικής;

Όλα τα παραπάνω δε συνιστούν βέβαια κάποια “καταγγελία” κατά της εργατικής τάξης· κάτι τέτοιο θα ήταν η μεγαλύτερη ανοησία από όλες όσες έχουν ειπωθεί. Στη μακρά διάρκεια της καπιταλιστικής ανάπτυξης βασικές μαρξικές παραδοχές και συμπεράσματα διαψεύστηκαν και κατέπεσαν, η εργατική τάξη όμως δεν “όφειλε” να παίξει το ρόλο που της αποδόθηκε και βέβαια δεν “πρόδωσε” ποτέ τίποτα.

Ακόμη δεν πρόκειται για μομφή στους Δασκάλους μας, το μεγάλο έργο των οποίων πρέπει να μετράται, όπως κάθε τι άλλο, με ανθρώπινα μέτρα. Η μομφή πρέπει βέβαια να αποδοθεί στους επιγόνους των Δασκάλων, μάλιστα στους έσχατους από αυτούς, δηλαδή σε όλους εμάς, που από δειλία και κομπορμιισμό δε σταθήκαμε ικανοί να αναμετρηθούμε με την ιστορική εμπειρία. Έχει σημασία να αποδοθεί η μομφή αυτή μόνο και μόνο γιατί η δειλία και ο κομπορμιισμός έβρισκαν πάντα το ιδανικό περιβάλλον για την ανάπτυξή τους στο οργανωτικό πλαίσιο του παραδοσιακού κομμουνιστικού κινήματος και υπάρχουν, σε μικρότερες ή μεγαλύτερες ποσότητες, στις αποσκευές των περισσότερων από τους σημερινούς κομμουνιστές.

Αν δεν υπήρχαν τα κληρονομημένα αυτά βαρίδια οι απαντήσεις των κομμουνιστών στα ερωτήματα σχετικά με το τι θέλει ή τι μπορεί να κάνει το προλεταριάτο στον α τόπο και στο β χρόνο θα ήταν σίγουρα περισσότερο εύστοχες. Σίγουρα τότε η Ιστορία, στη μακρά διάρκεια της, η πολιτισμική παράδοση αλλά και η ενδεχομενικότητα, η σχετιζόμενη με την επάρκεια της ηγεσίας στην κρίσιμη στιγμή, θα κέρδιζαν έδαφος απέναντι σε a priori δεδομένες “επιστημονικές αρχές” που συνήθως ερμηνεύουν τα πάντα χωρίς να χρησιμεύουν πουθενά. Θα χρησιμοποιήσω ένα ιστορικό παράδειγμα, «φωτεινό» και γνωστό σε όλους, για να αποσαφηνίσω την άποψή μου:

Η ρώσικη εργατική τάξη, στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ήταν η πιο νέα και μαζί η πιο απαίδευτη και αδαής πολιτικά, ανάμεσα στις αντίστοιχες όλων των σημαντικών ευρωπαϊκών χωρών.

Κι όμως, αυτός ο όχλος των ακραία καταπιεσμένων ανθρώπων, μόλις ένιωσε να χαλαρώνουν τα δεσμά της απολυταρχίας, μέσα στην επαναστατική έκρηξη του 1905, έσπευσε να δημιουργήσει όχι επαγγελματικές ενώσεις και συνδικάτα, όπως δίδασκε η πείρα της Αγγλίας και της Γερμανίας, αλλά κάτι εντελώς νέο και απρόσιτο στους έμπειρους εργάτες των ανεπτυγμένων βιομηχανικά χωρών ... *συμβούλια εργατικής αυτοκυβέρνησης, σοβιέτ!*

Πώς έγινε αυτό; Τι οδήγησε αυτούς τους ανθρώπους; *“Η εργατική πρωτοβουλία που ξεδιπλώνεται μέσα στην επαναστατική θύελλα”* είναι η παραδομένη απάντηση, ολότελα σωστή και καθόλου διαφωτιστική.

Περισσότερο περιεκτικές απαντήσεις υπάρχουν βέβαια, όμως απροσδόκητα παραπέμπουν... στο παρελθόν, στις κοινότητες των δουλοπάροικων από τις οποίες είχαν έρθει οι γονείς αυτών των εργατών ή και οι ίδιοι εκείνοι. Οι κοινότητες αυτές, κάτω από το κνούτο του αφέντη ήταν, σε σημαντικό βαθμό, αυτοκυβερνώμενες. Ούτε ο αφέντης αλλά ούτε και οι

άνθρωποι του είχαν το χρόνο, τη διάθεση και κυρίως τη γνώση που θα τους επέτρεπαν να ελέγχουν τις πιο σημαντικές όψεις της αγροτικής κοινοτικής ζωής, κυρίως την κατανομή της γης, ανάλογα με τα “χέρια” που θα δούλευαν αλλά και τα “στόματα” που θα τρέφονταν. Αυτά ήταν υπόθεση της κοινότητας.

“Είμαστε δικοί σας, αλλά η γη είναι δική μας” είναι η χαρακτηριστική φράση που απηύθυναν οι δουλοπάροικοι στους αφέντες τους και εξέφραζε παραστατικά την παράξενη για μας αυτή κατάσταση. Οι άνθρωποι που έφευγαν από αυτές τις κονότητες για να πάνε στις πόλεις και στα πρωτοεμφανιζόμενα εργοστάσια θυμόνταν, ήξεραν...

Ο ευφυής τσαρικός πρωθυπουργός Στολίπιν αντιλήφθηκε, αμέσως μετά τον προσεισμό του 1905, το φοβερό κίνδυνο και καταπιάστηκε, μαζί με την αιματηρή τρομοκρατία, με το έργο της διάλυσης αυτών των κοινοτήτων που μέχρι τότε θεωρούνταν εγγυητές της νομιμοφροσύνης των αγροτών και στηρίγματα του καθεστώτος. Ήταν όμως αργά.

Αυτό που αντιλήφθηκε ο Στολίπιν δε μπόρεσαν να καταλάβουν οι ορθόδοξοι μαρξιστές, οι μενσεβίκοι. Εκείνοι έμειναν προσκολλημένοι στον αφηρημένο προλεταριακό ιδεότυπο, καρπό μιας μακρόχρονης καπιταλιστικής ανάπτυξης, για την οποία όμως δεν υπήρχαν ούτε ο χρόνος ούτε -το κυριότερο- εκείνες οι κοινωνικές δυνάμεις που θα την εγκολπώνονταν και θα τη στήριζαν. Αυτοί ήξεραν πολλά για την «εργατική τάξη» γενικά, λιγότερα όμως για τη ρώσικη εργατική τάξη των αρχών του 20ου αιώνα.

Η ελληνική περίπτωση παρουσιάζει εξαιρετικές αναλογίες. Κάθε σοβαρή προσπάθεια να κατανοηθεί η θυελλώδης δεκαετία του '40 και η κορυφαία στιγμή της, η μεγάλη **προλεταριακή εξέγερση** του Δεκέμβρη, εστιάζει αναπόφευκτα στον **προσφυγικό συννοικισμό** του μεσοπολέμου. Εκεί, μέσα στις παράγκες από τσίγκο και πισσόχαρτο, τσαλαβουτώντας στις λάσπες και στα ρέοντα λύματα οι άνθρωποι αγωνίζονταν να επιβιώσουν, ύστερα από τον πιο φρικτό ξεριζωμό. Χρειάζονταν όλες τις φυσικές και νοητικές δυνάμεις τους, κυρίως τη μέγιστη συσπείρωση, αμοιβαιότητα και αλληλεγγύη. Έτσι έγινε και τις χαρακτηριστικές εικόνες της εξαθλίωσης που συνοδεύουν την πρωταρχική συσσώρευση του Κεφαλαίου, δεν τις είδαμε εδώ τόσο έντονα, κι ας ήταν από πολλές απόψεις χειρότερες οι συνθήκες. Απέναντι στους ναζί και τους δωσίλογους, στα τανκς του Σκόμπυ και στα πέτρινα χρόνια που ακολούθησαν οι άνθρωποι θυμούνταν, γνώριζαν...

Σταθήκαμε τόσο πολύ ενάντια στην **εργατική μεταφυσική** -ας συγχωρηθεί η χρήση του αδόκιμου όρου- γιατί κύριος στόχος μας είναι η δίδυμη αδελφή της, η **κομματική μεταφυσική**. Ποια άραγε οφείλει να είναι η φυσιογνωμία εκείνου του πολιτικού φορέα που

φιλοδοξεί να εκφράσει τα **συνολικά συμφέροντα** ενός τέτοιου κοινωνικού υποκειμένου όπως είναι η εργατική τάξη, στην ορθόδοξη μαρξιστική θεώρησή της; Αν ο πήχης έχει τοποθετηθεί υπερβολικά ψηλά, στην καλύτερη περίπτωση ο άλτης θα περάσει από κάτω, ενώ συνηθέστερο είναι το άλμα να μην επιχειρείται καθόλου.

Ένα παράδειγμα: **Εργατική δημοκρατία**: ένας ωραίος όρος για να περιγραφεί το σύνολο των οργανωτικών αρχών του νέου φορέα. Πρόκειται όμως για αρχές που εκφράζουν απλά τις δικές μας επιλογές, επιθυμίες και δυνατότητες; Πολύ καλά τότε, ας συζητήσουμε τις αρχές αυτές επί της ουσίας. Αν όμως κατανοούμε τις αρχές αυτές περίπου ως αναγκαίες αντανakλάσεις πλευρών του Είναι της εργατικής τάξης τότε... Τότε εμείς ερχόμαστε στη θέση εκείνου «**που οπισθοχωρεί διαρκώς απέναντι στην ακαθόριστη απεραντοσύνη των σκοπών του**» (αντιστρέφουμε το νόημα των λόγων του Μαρξ) και -το κυριότερο- κάθε συζήτηση και κάθε αντιπαράθεση πάνω στο “οργανωτικό” καθίσταται υπαρκτικής σημασίας ζήτημα για **το** εργατικό κόμμα.

Περισσότερο σημαντικό από την αμέσως προηγούμενη παρατήρηση θεωρώ το θέμα που θα προσπαθήσω να θέσω στη συνέχεια και σχετίζεται με τη συγκυρία μέσα στην οποία δρομολογούνται οι διαδικασίες συγκρότησης νέου κομμουνιστικού κόμματος.

Γνώμη μου είναι ότι καθοριστικός παράγοντας σε ό,τι αφορά την επιλογή του NAP και της ν.ΚΑ είναι η επιθυμία για ένα «ασφαλές πλοίο», ύστερα από το ναυάγιο στο οποίο κατέληξε η περιπέτεια της «μεγάλης πενταετίας» 2010-15.

Η επιθυμία αυτή, απόλυτα θεμιτή και γόνιμη, καθίσταται νομίζω ο χειρότερος σύμβουλος, αν οδηγεί στην ταύτιση του διπόλου **ρήξη / ενσωμάτωση** με το αντίστοιχο **κομμουνιστικό κίνημα / σοσιαλδημοκρατία**. Η ταύτιση αυτή, ιδιαίτερα έντονη στο άρθρο του Π.Π. στο οποίο ήδη αναφέρθηκα, είναι νομίζω λανθασμένη και ιδιαίτερα επιζήμια για πολλούς λόγους από τους οποίους ο σημαντικότερος είναι ότι εμποδίζει την κατανόηση της δυναμικής του διπόλου αυτού, με τις συνέπειες για τον αγώνα της ριζοσπαστικής Αριστεράς. Θα προσπαθήσω λοιπόν να αντιπαρατεθώ στην ταύτιση αυτή. Όπως στα περισσότερα από τα σοβαρά ζητήματα, η ιστορική επισκόπηση βοηθά περισσότερο από την αφηρημένη θεωρητικολογία.

Κομμουνιστές και Σοσιαλδημοκρατία. Μια μακρά και επώδυνη ιστορική περιήγηση

Πρέπει στην αρχή να γίνει η διάκριση ανάμεσα στη “σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία” που ανασυγκροτείται μετά το 1945 ως δομικό στοιχείο του αστικού πολιτικού συστήματος στη Δυτική Ευρώπη και στην “ιστορική σοσιαλδημοκρατία”, της οποίας η διαδρομή αρχίζει στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Ακόμη όμως και για την πρώτη, τη σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία, δεν είναι βέβαια σωστός ο χαρακτηρισμός της “μουτσούνας” – μάσκας με την οποία η αστική πολιτική απευθύνεται στο προλεταριάτο.

Η κυριαρχία του αστισμού, η χειραγώγηση και η ενσωμάτωση των λαϊκών τάξεων είναι μια πολύ σύνθετη διαδικασία που περιλαμβάνει βέβαια και την “εξαπάτηση”, με την κυριολεκτική της σημασία, την ξεπερνά όμως κατά πολύ.

Ούτε, στη σημερινή Ευρώπη, είναι η σοσιαλδημοκρατία εκείνη η “πανίσχυρη δύναμη” που συνθλίβει την επαναστατική τάση στο εργατικό κίνημα. Ίσως αυτό ήταν αλήθεια για την περίοδο ‘45 – ‘75, τα “χρυσά χρόνια” του “δημοκρατικού καπιταλισμού”, όλοι γνωρίζουν όμως ότι οι κατοπινές εξελίξεις αφαίρεσαν το έδαφος κάτω από τα πόδια του γίγαντα αυτού που επιβιώνει σήμερα σα σκιά, αντλώντας την όποια δύναμη του απ’ ευθείας από τον εθνικό και διεθνή κρατικό μηχανισμό και αντιπροσωπευόμενος από ανθρώπους σαν τον Ολάντ και το Γ. Παπανδρέου. Η αλήθεια είναι ότι η σοσιαλδημοκρατία και ο παραδοσιακός κομμουνισμός έζησαν μαζί και πέθαναν μαζί.

“Ξεχνάς ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ” θα φωνάξει αμέσως ο Π.Π. και πολλοί άλλοι. Δε θα μπορούσα βέβαια να τα ξεχάσω και θεωρώ πολύ χρήσιμη μια σχετική συζήτηση, όμως οι ιδιομορφίες της “ελληνικής περίπτωσης” είναι τόσες και τέτοιες που και μόνο το άγγιγμά τους θα μας έβγαζε εντελώς έξω από τα όρια του σημειώματος αυτού. Περιορίζομαι μόνο στο “πρώτο” ΠΑΣΟΚ, για να σημειώσω ότι η μετεωρική του πορεία έφερε “πράγματα” που θα ήταν πολύ χρήσιμα για την κομμουνιστική Αριστερά, αν βέβαια μπορούσε να τα αντιληφθεί και να τα επεξεργαστεί, αν ήταν σε θέση να διδαχτεί. Όμως δεν ήταν, δεν ήμασταν...

Το σημείο όμως στο οποίο ο Π.Π. αστοχεί ολότελα είναι βέβαια η αναφορά του στην κλασική, την “ιστορική σοσιαλδημοκρατία”. Αντιγράφω από το [άρθρο](#) που προανέφερα:

“η σοσιαλδημοκρατία δεν έχει ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΚΑΜΙΑ σχέση με την αριστερά από τότε που υπάρχει ως σοσιαλδημοκρατία ... Η σοσιαλδημοκρατία από την γέννησή της κιόλας δεν είναι τίποτα άλλο παρά πολιτική παραπλανητική μασκαράτα έκφρασης των ταξικών συμφερόντων της αστικής τάξης και μόνο...”

Στο σημείο αυτό θέλω, με όλη τη δυνατή έμφαση, να υπογραμμίσω ότι δεν έχω καμιά διάθεση να παραστήσω τον πολυμαθή δάσκαλο, ούτε “να πιάσω αδιάβαστο” το σύντροφο με τον οποίο τυχαίνει να διαφωνώ έντονα. Ούτε βέβαια με κυρίεψε ξαφνικά η διάθεση να υπερασπιστώ τη χαμένη τιμή της σοσιαλδημοκρατίας. Απλά πιστεύω ότι η ιστορική γνώση είναι απαραίτητη για να κατανοήσουμε τη δυναμική του διπόλου ρήξη / ενσωμάτωση. Ανοίγομαι λοιπόν σε μια αντιπαράθεση που θα την ήθελα, ως προς το ήθος της, στο πρότυπο των θρυλικών εκείνων αντιπαράθεσεων που χαρακτήρισαν την τόσο σύντομη ακμή του μπολσεβικισμού. Ανοίγομαι και σε μια μεγάλη ιστορική περιήγηση.

Δεν είναι βέβαια αλήθεια ότι η σοσιαλδημοκρατία “από τη γέννησή της κιόλας” ήταν απέναντι στους κομμουνιστές. Δε θα μπορούσε να είναι αλήθεια, γιατί η σοσιαλδημοκρατία ήταν μήτρα, τροφός και δασκάλα του ιστορικού κομμουνισμού, ιδιαίτερα του μπολσεβικισμού. Το μεγάλο εργατικό κόμμα της πρωτοπόρας στη βιομηχανία Γερμανίας, το SPD, το κόμμα του Ένγκελς, των Μπέμπελ και Βίλχελμ Λίμπκνεχτ, ήταν φάρος και πρότυπο για τους επαναστάτες όλης της Ευρώπης, ιδιαίτερα για κείνους που βολόδερναν στα σκοτάδια του μεσαιωνικού τσαρικού δεσποτισμού.

Έτσι ο Λένιν στα πρώτα – πρώτα βήματά του καταπιάνεται να μεταφράσει το *Πρόγραμμα της Ερφούρτης*, το κομματικό πρόγραμμα του SPD, γραμμένο από τον Καρλ Κάουτσκι και επικυρωμένο από το συνέδριο με το οποίο το κόμμα αυτό γιόρτασε τη νίκη του πάνω στους αντισοσιαλιστικούς νόμους του Βίσμαρκ. Άνοιξε το συνέδριο της Ερφούρτης μια εικοσιπενταετία μέσα στην οποία το κόμμα ρίζωσε στην τάξη με ένα πρωτόγνωρο και ανεπανάληπτο τρόπο. Ίσως η πιο χαρακτηριστική περιγραφή δίνεται στο παρακάτω παράθεμα: (σδ = σοσιαλδημοκράτης κ.λπ.)

«Ένα μέλος του σδ κόμματος, πριν το '14, μπορούσε να θέσει ολόκληρη τη ζωή του υπό την αιγίδα του κόμματος και των οργανώσεών του: να διαβάζει μια σδ εφημερίδα, να συχνάζει σε σδ μπαρ ή παμπ, να ανήκει σε σδ συνδικάτο, να δανείζεται βιβλία από τη σδ βιβλιοθήκη, να πηγαίνει σε σδ γιορτές και παραστάσεις, να παντρευτεί με γυναίκα που άνηκε στη σδ οργάνωση γυναικών, να γράψει τα παιδιά του στη σδ οργάνωση νέων και να κηδευτεί με έξοδα ενός σδ ταμείου ταφής»

(R. J. Evans: Η έλευση του Γ' Ράιχ, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ. 86)

Έχουμε μπροστά μας το αρχέτυπο του *εργατικού κόμματος* και ο χαρακτηρισμός δεν αφορά

μόνο τη βάση του κόμματος. Ας δούμε το παράδειγμα των δύο χειρότερων εκπροσώπων της ακραίας δεξιάς πτέρυγας του κόμματος. Ο Ebert, πρώτος πρόεδρος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, ήταν σαμαρτζής και κατόπιν ταβερνιάρης. Ο Noske, υπουργός Στρατιωτικών και άμεσος οργανωτής της αιματηρής καταστολής όχι μόνο της εξέγερσης του Ιανουαρίου το '19 αλλά και άλλων κινημάτων – σπασμών της γερμανικής επανάστασης, ο άνθρωπος που είχε πραγματικά στα χέρια του το αίμα της Λούξεμπουργκ, του Λίμπκνεχτ και πολλών άλλων, ήταν ξυλουργός...

Τι συνέβη λοιπόν μετά; Πώς έγινε και φτάσαμε στον τραγικό Αύγουστο του 1914;

Δύο διαδικασίες συμπλέκονται στην ερμηνεία της εξέλιξης αυτής.

Η πρώτη: Από τα πρώτα χρόνια του Βίσμαρκ ακόμη, το κράτος άρχισε να στέλνει στις επίφοβες λαϊκές τάξεις όχι μόνο χωροφύλακες και στρατιώτες έτοιμους να πυροβολήσουν αλλά επίσης, σε όλο και αυξανόμενους αριθμούς, δασκάλους, γιατρούς και νοσηλευτές, υπαλλήλους νεοδημιουργημένων ασφαλιστικών ταμείων, γεωπόνους και πολλούς άλλους. Ανεξάρτητα από το πως αντιλαμβάνονταν και πως επιτελούσαν οι άνθρωποι αυτοί τα εργασιακά καθήκοντά τους, όλοι ανεξαιρέτα, καθημερινά και ασταμάτητα έπλεκαν ένα δίκτυο που έσφιγγε τους ανθρώπους γύρω από το κράτος “τους”. Δεν περιορίζονταν βέβαια στη Γερμανία η εξέλιξη αυτή, απλά εκεί πρωτοπορούσαν. Μόνο στις δύο άκρες της Ευρώπης, σε δύο ιστορικά έθνη – κράτη, οι κυρίαρχοι, δεν είχαν τα μέσα, τη γνώση, τη σωφροσύνη που απαιτούσε το έργο αυτό, ήταν η Ρωσία και η Ισπανία φυσικά...

Η δεύτερη από τις εξελίξεις αυτές έχει ακόμη περισσότερο “γερμανικό χρώμα”, αν και μπορούμε να την αναγνωρίσουμε και στις άλλες προηγμένες καπιταλιστικές χώρες της εποχής.

Στο SPD, τεράστιο κόμμα με πλήθος οργανώσεων, εφημερίδων και συλλόγων κάθε είδους, στο κόμμα που είχε αναδειχθεί πρώτο σε εθνικό επίπεδο, στις εκλογές του 1912, η απόσταση ανάμεσα στην ηγεσία και τη βάση είναι φυσικά μεγάλη και αυξανόμενη. Μιλάμε για απόσταση και όχι για απόσπαση, όπως συνηθίζεται στις παραδοσιακές αριστερές αναλύσεις. Τις δύο έννοιες δε χωρίζει απλά ένα γράμμα.

Όπως συμβαίνει με το ζεύγος “χειραγώγηση – εξαπάτηση”, έτσι κι εδώ, η πρώτη εμπεριέχει τη δεύτερη και την υπερβαίνει κατά πολύ.

Η απόσπαση της ηγεσίας από τη βάση μπορεί να αντιμετωπισθεί σχετικά εύκολα, με

δημοκρατικούς κανόνες και διαφανείς ελέγχους.

Η απόσταση όμως ανάμεσα τους, στηριγμένη στη διαφορά στην πληροφόρηση, στο δίκτυο των επαφών, στο διαθέσιμο χρόνο, στην αναλυτική ικανότητα, στο γενικότερο μορφωτικό και πολιτιστικό status έχει πάντοτε την τάση να αυξάνεται αυθόρμητα και η αντιμετώπιση τής τάσης αυτής απαιτεί πνευματικές και ηθικές δυνάμεις που δεν είναι πάντα εύκολο να βρεθούν. Στο μεγάλο SPD πάντως, με τη Λούξεμπουργκ, τον Λίμπκνεχτ, το Γιόγκιχες, τον Ούγκο Χάαζε, τόσους και τόσους έξοχους αγωνιστές, αυτές οι δυνάμεις δε βρέθηκαν.

Έτσι, όταν τον Αύγουστο του '14 άνοιξαν οι πύλες της κόλασης, σπρωγμένες από τη δύναμη των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών και την αφροσύνη τιποτένιων κυβερνητών, το SPD και μαζί το μέγιστο μέρος της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας ακολούθησε το ρεύμα, ανεμίζοντας τις πολεμικές παντιέρες. Έτρεμαν οι ηγέτες την αντιπαράθεση με το σιδερόφρακτο κράτος, που ορθώνονταν μπροστά τους αποφασισμένο και απειλητικό.

Περισσότερο όμως έτρεμαν την απομόνωση από το “εθνικό αίσθημα” που άγγιζε και την εργατική – λαϊκή τους. Ακολούθησαν ... και η διαπίστωση αυτή καθόλου δε μειώνει τις τεράστιες, εγκληματικές ευθύνες εκείνων των ηγεσιών που βέβαια είχαν στη διάθεσή τους και άλλες εναλλακτικές, εκτός από την ανταπόκριση στο κάλεσμα του Λένιν:

“Αγωνιστείτε για την ήττα της δικής σας χώρας! Μετατρέψτε τον ιμπεριαλιστικό πόλεμο σε εμφύλιο!”

Βέβαια δεν ακολούθησαν όλοι. Στη Γερμανία μπορεί να ήταν μόνο οι Λούξεμπουργκ και Λίμπκνεχτ που στο Reichstag ύψωσαν ανάστημα, έξω όμως από αυτό ήταν αρκετά περισσότεροι. Στη Ρωσία μπολσεβίκοι και μενσεβίκοι βουλευτές μαζί καταψήφισαν και μαζί τσουβαλιάστηκαν αμέσως μετά για τη Σιβηρία ενώ οι “διεθνιστές μενσεβίκοι” -που από την αρχή τάχτηκαν σταθερά κατά του πολέμου- διέθεταν εκείνη την “κρίσιμη μάζα” που τους επέβαλε ως διακριτή τάση μέσα στη ρωσική σοσιαλδημοκρατία. Υπήρξαν και άλλοι... δεν ήταν όμως αρκετοί. Η σοσιαλδημοκρατία κύλησε στο ματωμένο βούρκο.

Τα θέματα που θα προσπαθήσω να θέσω στη συνέχεια προκαλούν σε μένα τον ίδιο πολύ μεγάλη αμηχανία. Σκοπεύω, αναφερόμενος στη θυελλώδη περίοδο 1918 – 23 και στη σεισμική εστία, στη Γερμανία, να τραβήξω την προσοχή:

i. Στην άρνηση της τάξης να ακολουθήσει τον επαναστατικό δρόμο.

ii. Στον τρόπο με τον οποίο η κομμουνιστική πρωτοπορία, δηλαδή ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι, η Κομμουνιστική Διεθνής και οι Γερμανοί κομμουνιστές κατανόησαν την άρνηση αυτή και στην αντίδρασή τους.

Είναι από όλους κατανοητή, νομίζω, η αμηχανία. Το μεγάλο πρόβλημα της θεώρησης αυτής είναι ότι ανοίγει την πόρτα σε συμπεράσματα του τύπου: *“τελικά έγινε αυτό που ήταν να γίνει, καμιά άλλη έκβαση δεν ήταν δυνατή”*.

Όμως τέτοια συμπεράσματα δε μπορούν βέβαια να αναιρεθούν παρά μόνο στη βάση των πρωταρχικών παραδοχών που συνοδεύουν την κομμουνιστική στράτευση. Μπορούμε λοιπόν να στηριχθούμε στις παραδοχές αυτές και να ακολουθήσουμε το δύσκολο δρόμο. Μια διαφορετική επιλογή, π.χ. η αναφορά στις προδοσίες της σοσιαλδημοκρατίας, θα ήταν βέβαια απολύτως σωστή και ακίνδυνη, όμως το προωθητικό περιεχόμενό της έχει σίγουρα προ πολλού εξαντληθεί.

Το “ΟΧΙ” της γερμανικής εργατικής τάξης στις αγωνιώδεις εκκλήσεις να ακολουθήσει το δρόμο που έδειχναν η Ρωσία και οι μπολσεβίκοι υπήρξε νομίζω σαφές, σταθερό και καθόλου ανεπίγνωστο ή προϊόν υφαρπαγής.

Ας λογαριάσουμε:

-Τα εκατομμύρια των νεκρών και των αναπήρων ενός πολέμου τόσο παράλογου και ληστρικού ώστε οι ηγέτες που τον διεξήγαγαν δεν τολμούσαν να δημοσιοποιήσουν τους πολεμικούς στόχους των.

-Τις κακουχίες και την πείνα, συνέπειες του αποκλεισμού, ενός αποκλεισμού που παρατάθηκε πολύ και μετά το τέλος του πολέμου και είναι άμεσα υπεύθυνες για το θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων.

-Τον τεράστιο πλούτο που συγκέντρωσε, μέσα από όλα αυτά τα δεινά, μια χούφτα μεγιστάνες.

-Την εθνική ντροπή και το βάρος μιας παράλογα εκδικητικής “συνθήκης ειρήνης” που υποχρέωνε συμπαγείς γερμανικούς πληθυσμούς εκατομμυρίων να ζήσουν σε, σφόδρα αντιγερμανικά, νεόκοπα εθνικά κράτη.

-Τη θηλιά των τεράστιων πολεμικών επανορθώσεων που θα έπνιγαν ολόκληρο το λαό για πολλές γενιές.

-Μια εισβολή και κατοχή ενός μέρους της χώρας από εχθρικούς στρατούς.

-Έναν ασύλληπτο πληθωρισμό, ο μεγαλύτερος που καταγράφηκε ποτέ στην παγκόσμια ιστορία, που έσπρωξε εκατομμύρια “μικρών ανθρώπων” στην εξαθλίωση, δίνοντας σε λίγους τη δυνατότητα απεριόριστου πλουτισμού. Τις συνωμοσίες και τα πραξικοπήματα των αντιδραστικών αξιωματούχων του χρεοκοπημένου αυτοκρατορικού καθεστώτος και την αχαλίνωτη τρομοκρατική δράση των *freikorps*, άμεσων προγόνων των SA και των SS.

Κάθε ένας από τους παράγοντες αυτούς ήταν ικανός, από μόνος του, να πυροδοτήσει την Επανάσταση, και στη Γερμανία, όλα αυτά τα χρόνια, όλοι συνέτρεχαν μαζί. Επαναστατικά επεισόδια υπήρξαν βέβαια, εκτός από την εξέγερση του Ιανουαρίου του '19 στο Βερολίνο μπορούμε να διακρίνουμε τουλάχιστον πέντε, στο Μόναχο, στο Αμβούργο, σε θύλακες του Ρουρ. Σε όλες τις περιπτώσεις καταβλήθηκε βαρύς φόρος αίματος. Η επαναστατική πρωτοπορία έκανε ό,τι μπορούσε, φτάνοντας και ξεπερνώντας συχνά τον τυχοδιωκτισμό. Επανάσταση όμως δεν έγινε, ούτε καν γενικευμένη εξέγερση.

Δε θα ήταν σωστό να αποδώσουμε το γεγονός αυτό στη στάση του SPD, αποκλειστικά ή έστω κατά κύριο λόγο. Το ίδιο άλλωστε αυτό το κόμμα, από τα χρόνια του πολέμου διασπάστηκε και η αριστερή μειοψηφία συγκρότησε το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (USPD) που δε θα ήταν φρόνιμο να αναγνωριστεί ως “μουτσούνα της αστικής τάξης”, γιατί είναι πάρα πολλά τα μέλη του κόμματος αυτού που έπεσαν στα επαναστατικά οδοφράγματα. Το USPD δεν ήταν περιθωριακή φράξια αλλά μαζικό κόμμα, στις εκλογές του Απριλίου του 1920 συγκέντρωσε το 18,6% ενώ το ίδιο το SPD το 21,6%, το νεαρό και ήδη βαριά τραυματισμένο Κομμουνιστικό Κόμμα (KPD) πήρε σ' εκείνες τις εκλογές 1,7%.

Τέτοια γεγονότα οδηγούν νομίζω σε ένα εξαιρετικά δυσάρεστο συμπέρασμα: Στην τάξη και όχι στα κόμματά της πρέπει κυρίως να στραφεί η προσοχή όταν μελετάμε τη μοίρα του γερμανικού εργατικού κινήματος. Ο Γκριγκόρι Ζηνόβιεφ αυτό είχε νομίζω στο μυαλό του, όταν σε μια περίφημη ομιλία, τον Οκτώβρη εκείνης της χρονιάς, στο συνέδριο στο οποίο η πλειοψηφία του USPD αποφάσισε την προσχώρηση στο πολύ μικρότερο KPD και την ένταξη στην Κομμουνιστική Διεθνή, απευθυνόμενος στη μειοψηφία μίλησε έξω από τα δόντια:

“Πείτε την αλήθεια! Φοβάστε την Επανάσταση. Φοβάστε να πεινάσετε, φοβάστε να περάσετε τα δικά μας βάσανα”.

Τα λόγια αυτά δεν απευθύνονταν βέβαια μόνο στην ηγεσία, το σημαντικό όμως είναι να

αναγνωρίσουμε ότι κάποιος που θέτει ως κριτήριο των επιλογών του το “να μην πεινάσει” δεν αποφασίζει βέβαια εξαπατούμενος, δεν ενεργεί “αντίθετα με τα συμφέροντά του”. Τα “συμφέροντα” όμως πάντοτε συνειδητοποιούνται και ιεραρχούνται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου συστήματος σχέσεων και παραδοχών.

Πρέπει λοιπόν να στρέψουμε το βλέμμα σε αυτό το σύστημα σχέσεων και παραδοχών, με άλλα λόγια στο δίκτυο εκείνο που από τα χρόνια του Βίσμαρκ είχε αρχίσει να πλέκεται γύρω από τις λαϊκές τάξεις. Στην ακραία δοκιμασία το δίκτυο αυτό τεντώθηκε, σκίστηκε κατά τόπους... όμως άντεξε. Η επαναστατική πρωτοπορία της εποχής, με το Λένιν να στέκεται επικεφαλής, ήταν αναγκασμένη να το αναγνωρίσει αυτό το αναπάντεχο, το τόσο αντίθετο με τις προσδοκίες και τις βεβαιότητές της. Να το αναγνωρίσει, να το ερμηνεύσει και να το αντιμετωπίσει.

Απέναντι σ’ αυτό το καθήκον ο Λένιν, όση κι αν ήταν η οργή του, με όποια επίθετα κι αν στόλισε το δάσκαλό του, τον Κάουτσκι και τους ομόφρονές του, δεν αρκέστηκε βέβαια στην καταγγελία της προδοτικής σοσιαλδημοκρατίας. Αντιλαμβάνονταν απόλυτα την αναγκαιότητα μιας ερμηνείας που θα προχωρούσε περισσότερο από την ανάδειξη της κακής προαίρεσης των ηγετών. Η απάντηση όμως που μπόρεσε να δώσει, πριν ακόμη τη ρώσικη επανάσταση και τη γερμανική θύελλα, η γνωστή θεωρία της **εργατικής αριστοκρατίας**, ήταν -οφείλουμε να το παραδεχθούμε σήμερα- φτωχή και περιορισμένη.

Οι εστίες της “μόλυνσης” του προλεταριάτου από την αστική επιρροή δεν εντοπίζονται βέβαια μόνο στις “κορυφές”, στους καλύτερα αμειβόμενους εργάτες. Το δίκτυο της πρόσδεσης και της ενσωμάτωσης σφίγγει όλο το σώμα της τάξης, όπως και των άλλων υποτελών τάξεων, και έχει πλήθος κόμπους σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής. Μάλιστα ορισμένοι από τους πιο μπερδεμένους και περισσότερο σφιχτούς βρίσκονται στο χώρο εκείνο που ο Λένιν και οι σύντροφοί του αντίκρυζαν πάντα ως το βασικό τόπο της εργατικής συνειδητοποίησης και διαπαιδαγώγησης, στο καπιταλιστικό εργοστάσιο. Ποιο ακριβώς είναι το περιεχόμενο των μαθημάτων που διδάσκεται η εργατική τάξη σ’ αυτό το το σχολείο στο οποίο είναι υποχρεωμένη να φοιτά ανελλιπώς; Οι ρώσοι εμικρέδες είχαν περάσει πολλά χρόνια της ζωής τους σε μικρούς κλειστούς κύκλους στο εξωτερικό, μακριά από προλεταριακά περιβάλλοντα, απορροφημένοι από ατελείωτες διαμάχες και στη δική τους χώρα αυτό το τρομερό δίκτυο της πρόσδεσης – ενσωμάτωσης δεν υπήρχε παρά σε υποτυπώδη μορφή...

Όταν λοιπόν, στο τιμόνι πια της παγκόσμιας επανάστασης, βρέθηκαν στην ανάγκη να δώσουν πρακτικές λύσεις σε τεράστια προβλήματα, δεν ήταν σε θέση να το κάνουν, παρά τη

διακαή επιθυμία τους. Μιλάμε βέβαια για τον τρόπο με τον οποίο συγκροτήθηκε το νεαρό κομμουνιστικό κίνημα, σε ρήξη και αντιπαράθεση με τη σοσιαλδημοκρατία.

Σπεύδω -πριν εισπράξω το “νισάφι!” από κανένα “λαϊκιστή από το Μπουρνάζι”- να δηλώσω ότι θεωρώ κι εγώ τη διάσπαση του εργατικού πολιτικού κινήματος αναπόφευκτη και απολύτως επιβεβλημένη, ύστερα από όλα όσα είχαν συμβεί. Αυτό όμως δε δικαιώνει και τον τρόπο με τον οποίο η διάσπαση πραγματοποιήθηκε.

Δε χρειάζεται νομίζω να επιχειρηματολογήσει κανείς για το πόσο ακατάλληλο κοστούμι ήταν, για τα νεαρά κομμουνιστικά κόμματα της Δύσης, οι περίφημοι “*εικοσιένας όροι*” για την ένταξη στην Κομμουνιστική Διεθνή. Αξίζει όμως να παραθέσουμε την εισαγωγή στην οποία ο Λένιν, με την καθαρή γλώσσα του επαναστάτη, εκθέτει το σκεπτικό του:

“Τώρα όλο και πιο συχνά απευθύνονται στην Κομμουνιστική Διεθνή κόμματα και ομάδες ... που επιθυμούν την είσοδό τους σε αυτή, χωρίς όμως να έχουν γίνει στην πραγματικότητα κομμουνιστικά ... Προσπαθούν να κολλήσουν στην Κομμουνιστική Διεθνή ... ελπίζοντας όμως να διατηρήσουν μια τέτοια “αυτονομία” που θα τους έδινε τη δυνατότητα να συνεχίσουν την προηγούμενη οπορτουνιστική ή “κεντριστική” πολιτική...

Κάτω από ορισμένες συνθήκες η Κομμουνιστική Διεθνής μπορεί να κινδυνεύσει να πάθει διάβρωση από τις ασταθείς και μεσοβέζικες ομάδες που δεν απαλλάχτηκαν ακόμη από την ιδεολογία της II Διεθνούς.

Εκτός από αυτό, σε μερικά μεγάλα κόμματα (Ιταλία, Σουηδία), που η πλειοψηφία τους ασπάζεται τις απόψεις του κομμουνισμού, παραμένει μέχρι σήμερα μια σημαντική ρεφορμιστική και σοσιαλπασιφιστική πτέρυγα, που δεν περιμένει παρά τη στιγμή για να ξανασηκώσει κεφάλι, να αρχίσει το δραστήριο σαμποτάζ κατά της προλεταριακής επανάστασης και να βοηθήσει έτσι την αστική τάξη και την II Διεθνή...

Γι’ αυτό το λόγο, το 2ο παγκόσμιο συνέδριο θεωρεί αναγκαίο να θέσει εντελώς συγκεκριμένους όρους για την εισδοχή νέων κομμάτων και να υποδείξει στα κόμματα που έγιναν ήδη δεκτά τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν”

Άπαντα, τομ. 41, σελ. 204-5

Δε χρειάζεται κανένα σχόλιο. Ο Λένιν αναζητούσε εκείνη τη στιγμή το “ασφαλές πλοίο” που θα οδηγούσε στον ποθούμενο προορισμό, μετά από αναπάντεχα ναυάγια και καθυστερήσεις. Η προπάθεια ήταν βέβαια καταδικασμένο σε αποτυχία. Δεν οφελεί να υψώνεις τείχη απέναντι σε ένα εχθρό που θα βρίσκεται μόνιμα “εντός”. Ποιο ήταν όμως το κόστος του εγχειρήματος;

Φυσικά οποιαδήποτε κάθετη τομή, οποιοσδήποτε βίαιος διαχωρισμός πραγματοποιούμενος “εν θερμώ”, θα οδηγούσε στη “λάθος πλευρά” κάποιες δυνάμεις που η θέση τους δεν ήταν εκεί και κανείς δε βαρύνεται με την αποκλειστική ευθύνη γι’ αυτό. Όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτές οι δυνάμεις ήταν πάρα πολλές, όπως και οι εναλλακτικές δυνατότητες που ματαιώθηκαν. Θα σταθώ σε δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Πρώτο: Διαβάζοντας σήμερα κάποιος τη *Διακήρυξη του Τσίμερβαλντ* (Σεπτέμβρης 1915) δε μπορεί, νομίζω, να μη θαυμάσει την τόλμη και την αγωνιστική ηθική των συντακτών της. Δεν ήταν απλό πράγμα για ένα Γάλλο ή Βέλγο σοσιαλιστή μια τέτοια Διακήρυξη, τη στιγμή που ο εχθρός πατούσε τη χώρα του, ούτε για ένα Γερμανό, όταν η πατρίδα του, περικυκλωμένη, πολεμούσε αθροιστικά πολύ υπέρτερες δυνάμεις και με τον υπερατλαντικό γίγαντα να ετοιμάζεται και να караδοκεί. Οι άνθρωποι που υπόγραψαν τη Διακήρυξη αυτή είχαν όλοι φίλους και συντρόφους που είχαν ήδη σκοτωθεί ή θα ήταν σύντομα νεκροί και περισσότερους ακόμη φίλους και συντρόφους που θα θεωρούσαν τη Διακήρυξη ως την πιο επαίσχυντη προδοσία και το αίμα των πρώτων να έχει μπει μεταξύ τους για πάντα. Ναι, δεν ήταν καθόλου απλή υπόθεση να είσαι “πασιφιστής” στην Ευρώπη του 1915. Κι όμως οι συντάκτες της Διακήρυξης καταγγέλλθηκαν και λοιδωρήθηκαν σε όλους τους τόνους κατοπινά. Κανείς από αυτούς -απ’ ό,τι γνωρίζω- δε βρέθηκε στο πλευρό των κομμουνιστών στις μεγάλες αναμετρήσεις που ακολούθησαν. Ήταν αυτό αναπόφευκτο; Νομίζω όχι.

Δεύτερο: Είναι ίσως περισσότερο εντυπωσιακό. Ακόμη το 1922, μετά τόσα και τόσα, μετά την Κροστάνδη, οι Ισπανοί αναρχικοί και η CNT, ό,τι περισσότερο μακρινό στους μπολσεβίκους μπορεί να φανταστεί κανείς, συζητούσαν σοβαρά στη Μόσχα την ένταξή τους στην Κομμουνιστική Διεθνή. Δεν πραγματοποιήθηκε βέβαια η ένταξη αυτή και ούτε θα μπορούσε, όμως είναι χαρακτηριστική των διαθέσεων, για κάποιας μορφής συμπόρευση με τα Σοβιέτ, που υπήρχαν σε ευρύτατους κύκλους του ευρωπαϊκού εργατικού κινήματος. Ήταν άλλωστε αυτές οι διαθέσεις που βρίσκονταν πίσω από το άτυχο και βραχύβιο μόρφωμα που σκωπτικά ονομάστηκε από τους εκατέρωθεν αντιπάλους του “21/2 Διεθνής” και που σίγουρα δεν ήταν ολότελα για πέταμα.

Πολλά ακόμη θα μπορούσαμε να πούμε για να υποστηρίξουμε ένα γνωστό και αποσιωπημένο

συμπέρασμα. Ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι δε στάθηκαν ικανοί να προωθήσουν εκείνο που αποτελούσε την ύψιστη προτεραιότητα, τη μεγάλη ελπίδα και τη μόνη σωτηρία τους, την ευρωπαϊκή επανάσταση. Δεν ήξεραν τον τρόπο και δεν μπόρεσαν να τον μάθουν. Αυτή είναι η πικρή αλήθεια.

Η ιστορική αλήθεια μαζί και ο σεβασμός στη μνήμη του μεγάλου επαναστάτη, που το έργο του όπως και η σορός του τόσο φριχτά κακοποιήθηκε, επιβάλλουν να μην εγκαταλείψουμε αυτό τον “τόπο” πριν κάνουμε δυο ουσιαστικές προσθήκες:

Πρώτη: Είναι άδικο και λανθασμένο να ξεχνάμε τις συνθήκες μέσα στις οποίες έγινε το 2ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, αυτό που ψήφισε τους “21 όρους”. Ήταν τον Ιούλιο – Αύγουστο του 1920, στο αποκορύφωμα της αισιοδοξίας. Ο τρομερός εμφύλιος πόλεμος τέλειωνε νικηφόρα και το κυριότερο, ο Κόκκινος Στρατός προχωρούσε ακάθεκτα προς τη Βαρσοβία. Σε ένα μεγάλο χάρτη που είχε αναρτηθεί στην αίθουσα των συνεδριάσεων οι σύνεδροι παρατηρούσαν κάθε πρωί, με κομμένη ανάσα, τις προόδους του μετώπου. Ο βασικός στόχος δεν ήταν βέβαια το αντιδραστικότατο νεόκοπο πολωνικό κράτος. Η προσέγγιση στην επαναστατική εστία, τα κοινά σύνορα με τη Γερμανία ήταν το κίνητρο της άτυχης αυτής εκστρατείας. Όμως αυτός ο στόχος δεν επιτεύχθηκε...

Δεύτερη: Ο ίδιος ο Λένιν προσπάθησε στη συνέχεια να διορθώσει κάποια από τα λάθη που είχαν γίνει το καλοκαίρι του '20. Καθαρά και απερίφραστα εναντιώθηκε στην “διπλή υπαγωγή”, δηλαδή στην απόφαση της Διεθνούς που καθιστούσε τις Κεντρικές Επιτροπές των εθνικών κομμάτων υπεύθυνες όχι μόνο απέναντι στα συνέδρια τους αλλά και στην Εκτελεστική Επιτροπή αυτής της ίδιας.

“Η απόφαση αυτή είναι υπερβολικά “ρωσική”. Οι ξένοι σύντροφοι μας δε θα μπορέσουν ούτε να την καταλάβουν ούτε να την εφαρμόσουν”.

Όμως, το Νοέμβριο του 1922 ήταν πια πολύ αργά. Ο βαρύτατα άρρωστος ηγέτης με τεράστια προσπάθεια κατάφερε να τελειώσει το λόγο του στο 4ο Συνέδριο της Διεθνούς. Ήταν και η τελευταία δημόσια ομιλία του. Η ηγεσία της παγκόσμιας επαναστατικής ελίτ, που ήταν πια αρκετά δυνατή για να έχει συνείδηση των αναγκών και των προτεραιοτήτων της, είχε την τόλμη και την αποφασιστικότητα να παρακάμψει σιωπηρά τη γνώμη του Λένιν και να αποφασίσει στην αντίθετη κατεύθυνση. Εκείνος δεν αντέδρασε, τις ελάχιστες δυνάμεις που ακόμη είχε θα τις διέθετε σε άλλον αγώνα, περισσότερο κρίσιμο, στο

εσωτερικό...

Το τελευταίο επεισόδιο στη σχέση των κομμουνιστών με την ιστορική σοσιαλδημοκρατία, στο οποίο βέβαια δεν αναφέρθηκε ο Π.Π., διαδραματίστηκε δέκα χρόνια μετά. Μόνο που τώρα δεν αφορούσε την έφοδο στον Ουρανό αλλά την πτώση στα Τάρταρα. Το 1933 ήταν το αντεστραμμένο 1917, με συνέπειες εξίσου κοσμοϊστορικές, και η ολέθρια αυτοκτονική πολιτική της Διεθνούς και των γερμανών κομμουνιστών είναι καλά γνωστή σε όλους. Βέβαια οι αγέλες των δολοφόνων, που τώρα ήταν το ίδιο το κράτος, δεν είχαν τη δυνατότητα ή τη διάθεση να διακρίνουν τους “σοσιαλφασίστες δολοφόνους της Λούξεμπουργκ” από τους “προβοκάτορες, πουλημένους πράκτορες της Μόσχας” και “προσέγγιζαν” όλους με τον ίδιο τρόπο. Πόσα άραγε ήταν τα θύματα της αιματηρής τρομοκρατίας που συνόδευσε την άνοδο των ναζί στην εξουσία; Πόσοι από αυτούς ήταν κομμουνιστές και πόσοι σοσιαλδημοκράτες; Γύρευε... Ας αποδώσουμε τον οφειλόμενο φόρο τιμής στους ήρωες μαρτυρες του γερμανικού εργατικού κινήματος, σε όποιο χαράκωμα κι αν έτυχε να βρεθούν. Σε αυτούς τέλεια αρμόζει το επιτύμβιο που αφιέρωσε ο Καβάφης στους υπέρ της Αχαϊκής Συμπολιτείας πολεμήσαντες:

**Ανδρείοι σεις που πολεμήσατε και πέσατ' ευκλεώς•
Ἄμωμοι σεις, ἀν' ἔπταισαν ὁ Δίαιος κι ὁ Κριτόλαος.**

Κι ας είναι αυτή η τελευταία λέξη σε τούτη τη μακρά και επώδυνη ιστορική περιήγηση.

Επιλεγόμενα

Στο τέλος του ατέλειωτου αυτού μονόλογου θέλω να επιστρέψω στη αφετηρία. Θέλησα βέβαια να χρησιμοποιήσω την ιστορική εμπειρία για να υποστηρίξω τις δικές μου απόψεις σχετικά με το σχεδιαζόμενο εγχείρημα της συγκρότησης νέου κομμουνιστικού κόμματος. Αυτές συμπυκνώνονται στη φράση: “είναι αδύνατο να ξεχωρίσουμε απαρχής τις φλόγες από τις στάχτες” και για τούτο, το απολύτως αναγκαίο προαπαιτούμενο είναι η επίγνωση. Επίγνωση πρώτα απ’ όλα της αλήθειας ότι και ο νέος φορέας, όπως και όλοι οι υπάρχοντες και αυτοί που στον δεδομένο ιστορικό ορίζοντα θα δημιουργηθούν, δεν μπορεί παρά να είναι μεταβατικές μορφές και ως τέτοιες θα αποτιμηθούν τελικά. Αυτό, ανάμεσα στα άλλα, χρειάζεται για να μετριαστεί η ένταση και να γλυκάνει το φαρμάκι αντιπαραθέσεων που συχνά είναι τόσο περισσότερο ψυχοφθόρες όσο φτωχότερο γίνεται το “επίδικο αντικείμενο” που αφορούν. Επίγνωση λοιπόν από τον καθένα για τα όρια και τη σχετικότητα της αλήθειας “του”.

Τέλος, είναι και αυτή η εκατονταετία του Οκτώβρη και η σχετική συζήτηση, στην οποία θέλω να συμβάλω. Ξέρω ότι θα υπάρξουν πολλές καταθέσεις πολύ περισσότερο αξιόλογες από τη φτωχή δική μου και τις περιμένω ανυπόμονα. Ξέρω ακόμη πως θα γιορτάσουν την επέτειο εκείνοι που θεωρούν τους εαυτούς των ως τους μοναδικούς νόμιμους κληρονόμους, μιλώ φυσικά για το ΚΚΕ. Φοβάμαι όμως ότι πολλά από εκείνα που θα ακουστούν “από τη δική μας πλευρά” θα εντάσσονται τέλεια στο κλίμα που θέλουν εκείνοι. Δεν είναι βέβαια ότι λείπει η γνώση, μακάρι να ήταν αυτό το πρόβλημα. Είναι ότι λείπει η τόλμη και κυρίως ότι περισσεύει ο κομφορμισμός. Εναντία σ’ αυτόν τον κομφορμισμό μπορούμε και πρέπει να αγωνιστούμε όλοι..

Εύχομαι, σε όλους τους συντρόφους, αυτή η εμβληματική χρονιά να είναι γεμάτη χαρά, αγώνα και στοχασμό.